

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

PETAR PUHMAJER: BAROKNE PALAČE U VARAŽDINU – REPREZENTATIVNA STAMBENA I JAVNA ARHITEKTURA 17. I 18. STOLJEĆA, ARTREZOR NAKLADA I INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI, ZAGREB, 2022., STR. 340

Autor knjige dr. sc. Petar Puhmajer, zaposlen kao konzervator savjetnik u Hrvatskom restauratorskom zavodu, diplomirao je povijest umjetnosti i engleski jezik na Filozofskom fakultetu sveučilišta u Zagrebu 2002. godine, na kojem je 2012. godine doktorirao na temu baroknih palača u Varaždinu. Ova raskošna znanstvena monografija, objavljena točno deset godina nakon njegove disertacije, sukus je njegova znanstvenog rada, ali je i nadograđena autorovim novim spoznajama te raskošnim fotografskim materijalom i drugim slikovnim priložima. Iako je Varaždin poznat kao jedan od najljepših baroknih gradova Hrvatske, njegove barokne palače dosad nisu bile cjelovito obrađivane. Toga zahtjevnog zadatka prihvatio se povjesničar umjetnosti i konzervator specijaliziran za baroknu profanu arhitekturu Petar Puhmajer – naglašava u predgovoru urednica knjige dr. sc. Katarina Horvat-Levaj.

Varaždin je izniknuo iz tkiva srednjovjekovnoga grada, u 16. stoljeću dobiva novi izgled gradnjom renesansnih fortifikacija, ali preobrazba grada postupno se događa upravo tijekom dvaju baroknih stoljeća - 17. i 18. stoljeća. Vrijeme kada su Varaždin zbog načina života i raskoši koja je vladala gradom nazvali »malim Bečem«, bilo je nakon reformi apsolutističkog režima Marije Terezije, poslije 1755. godine. Tada je Varaždin nakon ustoličenja njezina miljenika, bana Franje Nadasdyja 1756. godine postao sjedište važnih institucija Banske Hrvatske: tu se on nastanio kao ban, tu je zasjedao Sabor, tu je bilo sjedište Banskoga suda i Hrvatskoga kraljevskog vijeća. Varaždin je tada bio glavni grad Hrvatske ili, točnije, tadašnje Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Brojne hrvatske velikaške obitelji poput Draškovića, Keglevića, Patačića, Sermagea, Batthyánya i Erdődyja sredinom 18. stoljeća dolaze u Varaždin graditi svoje barokne palače. U Varaždin se tada sele i zagrebački biskup i kaptol, svećenstvo i druge svjetovne institucije pa je prva šteta što je sav taj barokni uzlet, preobražaj i sjaj samo dvadeset godina poslije, 1776. godine, naprasno prekinuo katastrofalan požar nakon kojeg sve institucije i moćnici odlaze u Zagreb.

Srećom, danas mahom obnovljene plemićke i građanske barokne palače koje čine jedinstven graditeljski korpus unutar stare gradske jezgre zorno svjedoče o tom sjajnom baroknom razdoblju varaždinske povijesti. Njih dvadesetak, nastalih ponajviše u drugoj polovici 18. stoljeća, u ovom su izdanju temeljito i sustavno obrađene.

Velika je vrijednost knjige što je njezin autor Petar Puhmajer nastanak palača i njihova stilska obilježja analizirao u srednjoeuropskom kontekstu svjetovne arhitekture šireg područja nekadašnje Habsburške Monarhije, ponajprije Beča, te osobito Štajerske i Donje Štajerske (koja danas pripada Sloveniji), koja je imala presudan utjecaj na arhitekturu varaždinskih palača. Uz povijesni i urbanistički kontekst te uvid u naručitelje, autor donosi temeljite analize prostorne organizacije jednokrlnih i višekrlnih palača, stilsko-tipološke analize i elemente oblikovanja pročelja i unutrašnjeg uređenja, kontekst stambene i javne arhitekture te dvoraca kontinentalne Hrvatske. Bavi se i novim atribucijama uz već otkrije poznate projektante i graditelje palača.

Shodno tome, monografija je podijeljena u dvije osnovna dijela. U prvom dijelu knjige analizira se varaždinska barokna profana arhitektura u europskom i hrvatskom kontekstu razdijeljen u nekoliko razlikovnih cjelina. Nakon uvoda nižu se poglavlja: »Ishodišta«, »Povijesni okvir«, »Urbanistički aspekti«, »Prostorna organizacija«, »Pročelja«, »Unutrašnje uređenje«, »Kontekst svjetovne arhitekture kontinentalne Hrvatske«, »Arhitekti i graditelj«. Slijedi zaključak prvog dijela knjige, a drugi dio donosi iscrpan katalog 19 varaždinskih palača (uključujući i dvije srušene). Uz razrađene opise, katalog je

upotpunjen brojnim fotografijama, nacrtima, tlocrtima i povijesnim ilustracijama pa se taj dio knjige doima poput knjige u knjizi. Obradene su: 1. Biskupska palača (srušena), 2. Gradska vijećnica, 3. Palača Czindery (srušena), 4. Palača Drašković, 5. Palača Eggersdorfer, 6. Palača Erdődy, 7. Palača Erdődy-Oršić, 8. Palača Herzer, 9. Palača Hinterholzer, 10. Palača Janković, 11. Palača Keglević, 12. Palača Patačić, 13. Palača Patačić-Puttar, 14. Palača Petković, 15. Palača Prašinski-Sermage, 16. Palača Varaždinske županije, 17. Palača Wassermann–Kreuz, 18. Palača Zagrebačkog kaptola i 19. Pavlinski majur. Knjiga završava prilogama: sažetkom na engleskom jeziku, popisom izvora, korištene literature i izvora slikovnih priloga, kratkim životopisom autora, kazalom imena, mjesta i građevina te autorovom zahvalom.

Nakladnici ove vrijedne znanstvene monografije koja rasvjetljava razne aspekte profane arhitekture Varaždina su Institut za povijest umjetnosti i ArTrezor naklada, uz još tri suizdavača: Državni arhiv u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Zavod za znanstveni rad u Varaždinu. Knjigu su recenzirali akademik Vladimir Marković i dr. sc. Andrej Žmegač, a objavljivanje potpomogli Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na kraju možemo iskreno čestitati svim akterima koji su pridonijeli da ova raskošna monografija koja tumači i donosi nove spoznaje o najreprezentativnijim baroknim palačama Varaždina ugleda svjetlo dana. Ovo izdanje većeg formata (23 x 30 cm), mekog uveza s klapnama, prepoznat ćete po naslovnici koju krasi fotografija baroknog stubišta jedne od najstarijih varaždinskih palača Prašinski-Sermage u kojoj danas djeluje Galerija starih i novih majstora (u sklopu Gradskog muzeja Varaždina).

Petra SOMEK

SAŠA SENJAN: NAUČI PISATI NEPISMENE – KAMPANJE OPISMENJAVANJA U SJEVERNOJ HRVATSKOJ OD 1945. DO 1952. GODINE, MERIDIJANI, SAMOBOR, 2023. GODINE, STR. 384

Stopa pismenosti u svijetu danas je 87% posto, što znači da je gotovo 9 od 10 osoba diljem svijeta pismeno. No ne tako davne 1820. godine stopa pismenosti iznosila je svega – 12%. U posljednjih 200 godina znatno smo povećali stopu pismenosti, ali još postoje nerazvijene zemlje svijeta u kojima je niska stopa pismenosti, poput Malija (31% pismenih), Južnog Sudana (35% pismenih) ili Afganistana (37% pismenih). (Izvor: World Data).

Za probleme opismenjavanja stanovništva u sjevernoj Hrvatskoj koje je provodila poslijeratna socijalistička Jugoslavija zainteresirao se naš povjesničar Saša Senjan, inače učitelj povijesti u Osnovnoj školi Đurđevac. O toj temi napisao je doktorsku disertaciju »Narodno prosvjećivanje u sjevernoj Hrvatskoj (1945. do 1952.)« pod vodstvom mentora prof. dr. sc. Ive Goldsteina, koju je obranio na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2022. godine. Njegova doktorska disertacija u ožujku 2023. godine dorađena je i objavljena u obliku knjige naslova »Nauči pisati nepismene« u izdanju izdavačke kuće Meridijani.

Kako stoji na koricama ovog izdanja, ono opisuje »jedan od najvažnijih događaja poslijeratne socijalističke Jugoslavije, a to je opismenjavanje stanovništva. Komunistička partija Jugoslavije postavila je ambiciozan plan - u roku od pet godina riješiti problem analfabetizma i usmjeriti društvo i gospodarstvo prema svijetloj budućnosti. Raširena nepismenost bila je prvorazredni problem, ali i izazov za novu vlast zato što ni jedna vlast do kraja Drugog svjetskog rata nije uspjela riješiti taj problem.« Sadržaj knjige razdijeljen je u 15. razlikovnih poglavlja: 1. Definiranje pismenosti, 2. Nepismenost i prosvjećivanje u Hrvatskoj prije Drugog svjetskog rata, 3. Opismenjavanje tijekom Drugog svjetskog rata, 4. Poslijeratni pristup narodnom prosvjećivanju, 5. Kronologija narodnog prosvjećivanja, 6. Organizacija narodnog prosvjećivanja, 7. Socijalni, ekonomski i psihološki profil nepismenih, 8. Dobno-spolne skupine nepismenih, 9. Uloga masovnih organizacija i kulturno prosvjetnih društava u narodnom prosvjećivanju, 10. Stručni podučavatelji na analfabetskim tečajevima, 11. Nestručni podučavatelji, 12. Analfabetski tečajevi, 13. Uloga medija u informiranju javnosti o narodnom prosvjećivanju, 14. Vrednovanje opismenjavanja i nastavak obrazovanja te posljednje 15. poglavlje - Zaključak.

Autor u knjizi donosi nove podatke i interpretacije te mnogo neobjavljenih izvora koje je prikupio u nekoliko arhivskih ustanova, kao i popis korištene literature. Recenzenti knjige su doc. dr. sc. Stipe Grgić i prof. dr. sc. Hrvoje Petrić, a urednica Petra Somek.

Knjiga će biti zanimljiva stručnjacima za povijest obrazovanja u ranom poslijeratnom razdoblju, ali i široj publici jer donosi zanimljive životne priče nepismenih pojedinaca i djelovanje stručnih, ali i nestručnih pojedinaca koji su vodili tečajeve opismenjavanja. Rezultati petogodišnje kampanje opismenjavanja bili su osrednji i, nažalost, nisu postignuti željeni ciljevi.

Knjiga rasvjetljava činjenicu da opismenjavanje stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata nije bilo nimalo lak posao te navodi koji su sve koraci poduzeti kako bi se dokinula nepismenost u Hrvatskoj. Vrijednost je ovog izdanja u tome što priče pojedinaca stavlja u društveni, gospodarski i politički kontekst te u svakom novom poglavlju čitatelja upoznaje s novim problemima i zapletima u organiziranju i provođenju tečajeva opismenjavanja.

Još je grčki filozof Sokrat tvrdio da je svjesnost neznanja prvi korak stjecanja znanja. U Hrvatskoj danas imamo situaciju da je gotovo cjelokupna populacija pismena, ali još možemo govoriti o nekim drugim vrstama nepismenosti: informatičkoj, likovnoj, glazbenoj... Činjenica da smo pismeni ne znači da smo dovoljno educirani, jer pismenost je tek početak obrazovanja koje bi u trebalo biti cjeloživotno.

Petra SOMEK

ZNANSTVENI KOLOKVIJ »ŽIDOVU U PODRAVINI«, UR. LIDIJA VRANAR, POVIJESNO DRUŠTVO KOPRIVNICA, 2023., STR. 56

Znanstveni kolokvij »Židovi u Podravini« održan je 6. studenoga 2021. godine u Koprivnici u organizaciji Povijesnog društva Koprivnica i Muzeja grada Koprivnice, a izlaganja grupe autora s tog skupa sada su objavljeni u istoimenom naslovu u nakladi Povijesnog društva. Iako mala i formatom i brojem stranica, ova knjižica donosi čak 11 kratkih tekstova vezanih uz djelovanje i rad Židova u Koprivnici i Podravini.

Nakon uvoda predsjednice Povijesnog društva Koprivnica Lidije Vranar, znanstvenica Ljiljana Dobrovšak piše o doseljavanju Židova u Podravinu sredinom 19. stoljeća, povjesničar Hrvoje Petrić o najstarijoj povijesti Židova uz podatke o njihovom broju u Podravini, Milivoj Dretar piše o dva stoljeća Židova u Ludbregu, Vladimir Miholek o Židovima u Đurđevcu, a Niko Maras o trgovačkoj obitelji Ernuszti u Đurđevcu i Koprivnici. Nadalje, Lidija Vranar bavi se djelovanjem židovske zajednice u Koprivnici između dva svjetska rata te koprivničkim Židovskim grobljem, a književnik Vjekoslav Prvčić nadahnuto piše o liječniku, najdugovječnijem ravnatelju koprivničke bolnice dr. Krešimiru Švarcu (1925. – 2017.) (kojega je i autorica ovih redaka poznavala i s nostalgijom ga se sjeća). Švarcova kći, liječnica Saša Švarc Janjanin donosi kratke biografije koprivničkih medicinara židovskog podrijetla: dr. Željka Selingera, dr. Alberta Heinricha, dr. Krešimira Švarca, dr. Branka Grüngolda i dr. Branka Heinricha. Maša Zamljačanec piše od ljudima i objektima židovskih obitelji. Nadalje, profesor s Arhitektonskog fakulteta Zlatko Karač piše o sinagogama u Koprivnici i Podravini, a knjižica završava tekstem sveučilišnog profesora Željka Krušelja o Židovima u ustaškom logoru Danica koji je, kako piše Krušelj, »većini bio ulaznica za smrt, što je neporeciva i neoprostiva povijesna činjenica«.

Ova knjižica je poput malog zbornika sažetih tekstova koji ovako sublimirani i objavljeni na jednom mjestu zorno govore o ulozi židovske zajednice koja je imala važno mjesto u razvoju Koprivnice, Legrada, Đurđevca i drugih podravskih mjesta.

Knjižicu je uredila Lidija Vranar, recenzent je Dragutin Feletar, u uredništvu su bili Milivoj Dretar i Mirko Lukavski, koji je i grafički oblikovao naslov, a tisak je pomogla Židovska općina Koprivnica. Objavljene dokumentarne fotografije su iz fundusa Muzeja grada Koprivnice i arhiva obitelji Švarc te autora.

Petra SOMEK

SINIŠA GOLUB I PETRA SOMEK, UR.: ZAŠTO(TA) ZAŠTITA PRIRODE?, MEĐIMURSKA PRIRODA – JAVNA USTANOVA ZA ZAŠTITU PRIRODE I MERIDIJANI, MURSKO SREDIŠĆE – SAMOBOR, 2022., STR. 224

Druga knjiga novopokrenute biblioteke Kockavica zagonetnog naslova »Zašto(ta) zaštita prirode« (iste godine objavljena je prva knjiga istih nakladnika »Parkovi – spona gradova i prirode«) ide korak dalje u praktičnoj zaštiti prirode. Knjiga donosi primjere dobre prakse u upravljanju prirodnim vrijednostima s naglaskom na Međimurskoj županiji, tj. na radu Međimurske prirode – Javne ustanove za zaštitu prirode sa sjedištem u Križovcu nedaleko od Murskog Središća. Urednici knjige su ravnatelj javne ustavne Međimurska priroda mr. sc. Siniša Golub i urednica časopisa Meridijani Petra Somek. Uz Sinišu Goluba koji je napisao najveći broj tekstova i snimio najviše fotografija, ostali autori članaka i fotografija su djelatnici Javne ustanove Međimurska priroda: dr. sc. Mihaela Mesarić, Zoran Šardi, Vladimir Bašek, Sara Srša, Sara Kočiš, Ivana Rajko, Antonio Krušelj, Suzana Jambrošić, Roberta Radović, Ivana Horvat i Monika Cindrić te njihovi kolege koji upravljaju drugim zaštićenim područjima na sjeveru Hrvatske: Sanja Kopjar, Željka Kolar, Marta Lenac, Tatjana Arnold Sabo, Davor Mikulić, Ivana Buzuk, Željka Vrebač i Tomislav Kordi.

Autori u 30-ak raznolikih tema na konkretnim primjerima tumače što sve, kako i zašto rade ljudi čiji je posao zaštita prirode. Neki od naslova objavljenih tema su: »Međimurski lovci na krokodile«, »Nada je ta pernata stvar«, »Projekt 111 duplji«, »Planet Deponija: korist pojedincu trošak prirodi i društvu«, »Invazivac na tanjuru«, »Važnost planiranja u zaštiti prirode«, »Projekt Ergela: lekcija iz tuđih očekivanja«, »Matulov grunt: vrata drugačijeg doživljaja Međimurja«, »Najveće ovozemaljske učionice na otvorenom« i »Vječna tema: Ilegalna gradnja u zaštićenoj prirodi«, »Naše male pobjede u svakodnevici zaštite prirode«. Svi tekstovi dobro su opremljeni slikovnim materijalom, a jedno od poglavlja »Fotografija i poneka od tisuću riječi« na dvadeset stranica donosi intrigantne fotografije vezane uz ljepote i probleme zaštite prirode s opisima na tri jezika: hrvatskom, engleskom i mađarskom. Naime, knjiga je tiskana uz financijsku pomoć Europske unije u sklopu mađarsko-hrvatskog prekograničnog EU projekta Riverside pa su svi sažeci tekstova i svi potpisi pod slike trojezični.

Osim što odlično ilustrira i prezentira petnaestogodišnji rad Javne ustanove Međimurska priroda, knjiga donosi i raskošan slikovni materijal te još četiri teksta kolega iz drugih ustanova koje štite prirodu. To su sljedeći tekstovi: »Dravska park-šuma u Varaždinu – učionica u prirodi«, »Škola uz rijeku Koprivničko-križevačke županije«, »Prekogranična suradnja na području Rezervata biosfere Mura-Dava-Dunav« i »Revitalizacija posebnog ornitološkog rezervata Podpanj«.

Popularnog B5 formata, dobro ilustrirana, ova knjiga na dvjestotinjak stranica čitateljima na pristupačan način predstavlja neke od konkretnih izazova s kojima se svakodnevno nose čuvari prirode i djelatnici stručnih službi tih ustanova, čija je zakonska obaveza upravljati prirodnim vrijednostima. Međutim, zaštita prirode nije samo njihova nadležnost, nego je dužnost svih nas. Iako nije udžbenik, ova je knjiga dragocjen putokaz i priručnik svima nama, a osobito će biti zanimljiva onima koje interesira dublji uvid u složenu djelatnost zaštite prirode na lokalnoj i regionalnoj razini – od zastrašujuće administracije do teških, ali uzbudljivih akcija na terenu, u samoj prirodi!

Petra SOMEK

ŽELJKO KRUŠELJ: PODOBNOST, REPRESIJA, OSKUDICA, UZLET, BUNT: KOPRIVNICA U SOCIJALISTIČKOM RAZDOBLJU U OČIMA LOKALNIH MEDIJA (1945. – 1990.), MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2022., STR. 288

Novinar, povjesničar, književnik, profesor na Sveučilištu Sjever Željko Krušelj napisao je svoju 13 knjigu koja se bavi Koprivnicom u poslijeratnom socijalističkom razdoblju kroz prizmu lokalnih medija. Kojih? Ponajviše tjednika Podravske novine, Glas Fronte (izašao je samo jedan broj), lokalnog tjednika Glas Podravine (jedno vrijeme preimenovanog u Koprivnički tjednik), omladinskih listova Susreti i LOK (List omladine Koprivnice). Svi su iznimno vrijedni izvori informacija o teškom životu građana poslijeratne Koprivnice i okolice tijekom komunističke ere, u kojoj je nedostajalo svega: namir-

nica, odjeće, kućanskih i uredskih potrepština, vozila, energenata, drva za ogrjev, čak i novinskog papira.

Uz neimaštinu i siromaštvo, u knjizi su dokumentirani uvjeti života običnih građana u represiji i ideologiji komunističkih vlasti. Knjiga donosi pregled cjelokupnog poratnog društva od druge polovice 1945. do 1990-ih kroz prizmu lokalnih tiskovina te konzultiranih izvora i literature.

Nakladnik knjige je Muzej grada Koprivnice čiji je ravnatelj dr. sc. Robert Čimin urednik naslova, a recenzenti doc. dr. sc. Krešimir Lacković i dr. sc. Dejan Pernjak.

Nakon uvodnog teksta autora pod naslovom »Grad koji nije puno obećavao«, sadržaj knjige razdijeljen je u nekoliko razlikovnih poglavlja. U prvom, pod naslovom »Prvi mjeseci poslijeratne Koprivnice kroz prizmu Podravske novine: podobnošću protiv građanskih vrijednosti« autor opisuje sumornu društvenu realnost te objašnjava zašto je izdavanje međuratnih Podravske novine prvo bilo zabranjeno, a potom je 22. rujna 1945. izlaženje ipak nastavljeno do broja 20 (do veljače 1946.), kada su novine prestale izlaziti. Autor analizira članove redakcije, kako su prenosili stavove i interese vlasti te koje su bile udarne vijesti i članci prema brojevima toga glasila.

U drugom poglavlju naslova »Između represije i neimaštine Koprivnica početkom 1950-ih u ogdalu Glasa Podravine« autor detaljno analizira aktere i sadržaj tog tjednika (izlazio je od 1950. do 1954. i od 1955. do 1990.), koji je također bio pod izravnim političkim diktatom, ali se poslije ipak uspio izgraditi u gradsko/županijski informativni tjednik. U trećem poglavlju naslovljenom »Prvi je direktor Juraj Mucko smjenom 1955. platio dramatično spašavanje Podravke, a kotar Koprivnica s čak 15 zajmova i garancija vrijednih 1,87 milijardi dinara omogućio je njezin razvoj« prvi je put detaljno opisano kako je lokalni tisak prenosio veliku aferu, u kojoj je lokalna zajednica sve do 1959. godine spašavala Podravku.

Četvrta cjelina naslova »Proljećarski susreti uoči Titovog posjeta Koprivnici u rujnu 1971. provocijaju dogmatsko partizansko vodstvo« autor analizira medijsko izvješćivanje lokalnih medija i stanje društva tijekom Hrvatskog proljeća 1971. godine. U petoj cjelini pod naslovom »Od stidljivog reformizma do provokacija, prkosa i bunta: koprivnički LOK 1980-ih« autor analizira tekstove objavljene u omladinskom listu Lok, koji je izlazio od 1979. do 1989. godine, i tadašnja zbivanja i inicijative vezene uz mlađu generaciju. Poput zagrebačkog Poleta, taj je medij postao ozbiljan kritičar društvenih procesa i zagovornik demokratizacije društva. Posljednja cjelina »Šoderica: medijska slika podravske rivijere 1980-ih« autor donosi osvrt na onodobni razvoj »podravske mora« kroz lokalne medije koje je do kraja 1990-ih, suprotno svim očekivanjima, nazadovalo.

Nakon prvog problemskog dijela knjige, koje je ilustrirano arhivskim fotografijama Ive Čičina-Mašanskera, Dragutina Feletara, Mirka Lukavskog, Ivana Šefa, Vladimira Kostijuka i Muzeja grada Koprivnice, na sljedećih 80 stranica knjige dan je izbor prijepisa odabranih novinskih tekstova, većinom iz Glasa Podravine (Koprivničkog tjednika), koji odlično ilustriraju sadržaj. Oni su grafički opremljeni faksimilima novinskih članaka tiskanih od prosinca 1951. do lipnja 1955. godine. Knjiga završava popisom korištenih izvora i literature, autorskim napomenama i zahvalama te bilješkom o piscu.

Ovom knjigom Željko Krušelj potvrđuje svoj status vrsnog povjesničara i novinara specijaliziranog za povijest novinarstva te poslijeratnu Jugoslaviju.

Petra SOMEK

IVICA ĐUROK, MIRKO ČURIĆ: ĐURO FRANKOVIĆ, MONOGRAFIJA, PEČUH, 2023., STR. 144

Sedam godina poslije smrti hrvatskog pisca, književnika, etnografa, znanstvenika i kulturnog djelatnika Đure Frankovića (György Frankovics) iz Mađarske, svjetlo dana ugledala je njegova monografija. Monografiju je uredio Zoltan Lišćević, recenzenti su Đuro Vidmarović i Ivan Stipičić, a tiskana je u Pečuhu.

Monografija ima osamnaest poglavlja koja definiraju Frankovićev život te njegovo društveno, političko, kulturno i znanstveno stvaralaštvo. U prvom poglavlju naslovljenom »Rodna Podravina« prikazano je porijeklo Đure Frankovića iz mjesta Fok (Drávafok), odnosno Lukovišća, odakle su rodom

njegovi roditelji. Dan je i sažeti prikaz povijesnog razvoja Lukovišća, kao i života Frankovićeve obitelji. U poglavljima »Vrtić, osnovna i srednja škola«, »Pedagog u svom naselju« i »Visokoškolska izobrazba, viša škola u Pečuhu« prikazan je životni put Đure Frankovića kroz odgojno obrazovne ustanove kao dječaka, učenika i studenta. Poglavlje pod nazivom »Život poslije više škole« donosi nam životne izazove pred kojima se diplomirani nastavnik povijesti te južnoslavenske književnosti i jezika Đuro Franković našao i kamo ga je sve to odvelo. O njegovom novinarskom djelovanju doznajemo pregršt informacija u poglavlju pod nazivom »Novinar Đuro Franković«. U životu Đure Frankovića obitelj je bila važnija od svega. U kolovozu 1975. godine vjenčao se s Katom Dudar, 1976. godine rodio im se prvi sin Ivan, a 1981. godine drugi sin Danijel. Đuro Franković je doživio i rođenje troje unuka s kojima je provodio nezaboravne trenutke. Sve je detaljno obrađeno u poglavlju »Sklopanje braka - obiteljski život«. Poglavlje koje nosi naslov »Profesor i istraživač na višoj školi« donosi podatke o Frankovićevu djelovanju u Pečuhu, gdje predaje predmete vezane uz etnologiju, narodnu književnost i metodiku. U to vrijeme počinje izdavati svoje prve knjige. »Svijet politike i dobročinstava« je poglavlje u kojem spoznajemo jednu drugu dimenziju Đure Frankovića. Kao povjesničar, pratio je društveno-politička zbivanja na području tadašnjih država i znao je što će se dogoditi pa se aktivno uključio u ostvarivanje autonomije Hrvata u Mađarskoj. Bio je i sudionik osnivačkog Sabora HDZ-a u Zagrebu, gdje je preuzeo novu hrvatsku nacionalnu zastavu. Istinski se borio za priznavanje hrvatske narodne zajednice u Mađarskoj pa je 1990. godine izabran za prvog predsjednika Saveza Hrvata u Mađarskoj. U vrijeme njegova mandata osnovano je samostalno kazalište Hrvata, pokrenut je časopis Hrvatski glasnik, utemeljen znanstveni Hrvatski institut u Pečuhu i još mnogo toga. Nakon društveno-političkog angažmana, Franković se posvetio pisanju, izdavaštvu i organizaciji znanstvenih skupova, što detaljno doznajemo iz poglavlja naslovljenih »Život poslije politike« i »Konferencije - znanstveni skupovi - nastupi«. Svojim temperamentom, smislom za humor, ali nadasve stručnim i znanstvenim spoznajama ostvario je brojna poznanstva i prijateljstva, u što nas uvodi poglavlje »Poznanstva – prijatelji«. Događanja tijekom 2010. godine, kada je Pečuh bio prijestolnicom europske kulture, nezamisliva su bez Frankovića kada je bio urednik mnogih izdanja vezanih uz kulturu, sport i znanost, što doznajemo iz poglavlja »Europska prijestolnica kulture«. O brojnim nagradama, spomenicama i spomen-pločama puno više detalja doznajemo u poglavlju »Počasni građanin - dobitnik nagrade« i »U čast i sjećanje na Đuru Frankovića«. Poglavlje pod naslovom »Neumorni sabirač i čuvar hrvatskog identiteta« donosi podatke o gotovo cijelom životnom radu Đure Frankovića na svim poljima njegova interesa. Tu su preslike naslovnica knjiga, brošura, časopisa i slikovnica koje je objavio ili uredio. Književnik Đuro Vidmarović u poglavlju knjige pod naslovom »Svestrani Đuro Franković« rekapitulira životni put Đure Frankovića s naglaskom na njegovom političkom djelovanju i značaj koji je to djelovanje imalo za Hrvate u Mađarskoj. Zadnje poglavlje monografije o Đuri Frankoviću pod naslovom »Misli i razmišljanja o Đuri Frankoviću« donosi osobne iskaze činjenica, misli i razmišljanja osoba s kojima je Đuro Franković surađivao.

Zvonimir IŠTVAN

RANKO PAVLEŠ: KAKO SMO RASLI MOJ KVART I JA. IZGRADNJA I ODRASTANJE NA TARAŠČICAMA U KOPRIVNICI 1960-ih, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA 2022., STR. 352

S najvećim zadovoljstvom pročitala sam knjigu Ranka Pavleša o gradnji kvarta na Tarašćicama koja je oduševila ljude raznih struka koji danas žive ili su živjeli u Koprivnici. To mi je neobično drago jer potvrđuje važnost dječje igre i uspostavu društvenih veza u najranijoj mladosti. Osim što je memoarskog karaktera, knjiga je i edukativna, a autor joj je dodao dijelove kojima savjetuje roditelje, kao i društvo da odgoju djece u djetinjstvu i vezi s prirodom te njegovanju raznih vještina posvete najveću pažnju upravo u tom važnom dijelu života, razdoblju bogatih mogućnosti, novih spoznaja, ali i formiranja ličnosti koja će osobu obilježiti za cijeli život.

Kvartovska povijest nije nova. U vremenu kada je Zagreb bio podijeljen na niz gradskih općina te su općine pokrenule - kao što danas pokreću županije - akciju izrade monografije svojeg područja. U 21. stoljeću crvena nit izgradnje naselja stavlja težište na arhitekturu pa je tako nastala knjiga o Trnju u

Zagrebu te brojne druge raznih autora o gradovima i njihovim ljudima, a sve imaju izvorište u Zagrebu. Povijesti Zagreba kao metropole posvećena je najveća pažnja još od vremena izdanja Tkalčićava »Monumenta Zagrabienis«, ali i gradonačelnika povjesničara dr. Stjepana Srkulja rodom iz Varaždina. Povijest Zagreba kao metropole nije se mogla izbjeći ni u doba socijalizma. Monografiju »Zagrebačka općina Trnje do 1945.« (Zagreb, 1981.) izradio je Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske po narudžbi gradske općine Trnje, ali knjiga je povučena iz prodaje zbog teksta pokojnog Slobodana Žarića, koji je na osnovi pouzdanih arhivskih izvora objavio da je Blaž Mesarić, rodom iz Međimurja, pod mučenjem izdao imena članova Četvrtog rajonskog komiteta ustašama i oni su svi stradali. Institut se pozvao na izvor i nije bio pozvan na odgovornost, ali su njegovi suradnici posije toga odbijali rad na monografiji »Crvena Trešnjevka« koju su ipak napisali djelatnici Instituta, ali je objavljena kao izdanje Saveza boraca Trešnjevka. Treća monografija o Peščenici nije nikada tiskana iako su je napisali njezini autori iz Instituta uz dominantnu ulogu Dragutina Feletara. Naime, kvartovske općine su nestale i formirana je jedinstvena općina Zagreb koja nikada nije poduzela akciju pisanja svoje povijesti, sve do akcije Školske knjige o tisućljetnom Zagrebu čiji su autori I. Kampuš i I. Karaman koja je doživjela dva izdanja. U današnje vrijeme istraživači se vraćaju posebnim dijelovima Zagreba, kao što Klemenčić piše o Trnskom. Da je to najbolji način prikaza povijesti jednoga grada, pokazuju i posebne monografije pisane o arhitekturi Zagreba, kao i ova knjiga o kvartu Tarašćica jer se takvim pristupom mogu dati detalji o životu stanovnika. No takav je pristup ograničen vremenom spoznaje autora koji u njemu živi.

Pavleš je stoga izvanredno dobro postupio što je knjigu ograničio na vrijeme svojeg djetinjstva u jednom koprivničkom kvartu, opisujući vrijeme prije i poslije kao sporednu temu. No doba djetinjstva koje je opisao dok je kao dijete živio na Tarašćicama savršeno je svjedočanstvo o odrastanju jednog dječaka otvorenih očiju i otvorenog uma te izvanrednog pamćenja i zapažanja. Do toga sam zaključka došla čitajući i ono što su pisali drugi o svojem djetinjstvu u Koprivnici, odnosno o kvartu kojim se bavi Ranko Pavleš. Knjiga daje pedagošku pouku, ali je i poticaj da se ljudi sjete najdojmljivijeg dijela svojeg života, tj. djetinjstva i da ga opišu uočavajući njegove karakteristike. Žao mi je što svoje djetinjstvo u objavljenim radovima nisam opisala još detaljnije i dublje ulazeći u psihologiju djeteta kakva sam bila.

Knjiga povjesničara Ranka Pavleša nije ni povijesna ni fikcija, ali je vrlo zanimljiva i poučna. Ona je zapravo povijesna dokumentacija o jednom odrastanju u dijelu Koprivnice koji je rastao zajedno s njim. Pavleš opisuje kuće tog naselja u nastajanju i njegove stanovnike, posvećujući posebnu pažnju djeci, njihovim igrama i druženjima. Ništa se tu ne skriva. Kuće nastale radi nastanjivanja vojnih kadrova, kuće koje su nastale kao dio programa Podravke da privuče i zadrži najbolje kadrove za svoju tvornicu koja je glavni faktor ne samo održanja, nego i povoljnog razvoja Koprivnice, grada koji je među rijetkima zadržao svoj industrijski karakter, ali nije zanemario ni karakteristike urbanog naselja koje ima velikih obaveza prema kulturi.

Knjiga ima nekoliko dijelova. Nakon kratkog predgovora povjesničara dr. Hrvoja Petrića, koji je podržao mogućnost daljeg obogaćivanja sadržaja tog kvarta, te predgovora muzealca i povjesničara Marijana Špoljara koji je dao kratak presjek povijesti Tarašćica, što je vjerojatno bila i recenzija rukopisa za potrebe izdavača, Ranko Pavleš napisao je povijest Tarašćica prateći povijest kvarta paralelno sa svojim odrastanjem. Bilježi razdoblje ranog djetinjstva i djetinjstva kada se interes djeteta sve više širi paralelno s njegovim spoznajama. No započeo je s pretpovijesti kvarta do 1950. godine. Nastavlja opisom gradnje kvarta od 1950. do 1958., kada u njemu još nije živio. Sljedeće poglavlje opisuje djetinjstvo Ranka Pavleša od proljeća 1958. do ljeta 1960., kada stanuje u Meštrovićevoj 20 (žuta zgrada). U četvrtom opisuje vrijeme kada živi kod bake na Braču te rekonstruira razvoj kvarta od ljeta 1960. do svibnja 1963. godine, kada se stalno nastanjuje u kući na Trgu slobode 2, u koju se Pavlešova obitelj doselila 1961. i nju doživljava kao dom. Od 1958. do 1963. obitelj je stanovala u Ulici Moše Pijade. Fascinantni su detalji o stanovanju i sredini oko njega, a iz vlastitih sjećanja znam da su posve vjerodostojni. Ranko ne zaboravlja spomenuti ni jedan samonikli dud, čijim sam se plodovima i ja sladila prolazeći pokraj njega u vrijeme kada je moja kći Elizabeta Wagner bila kod moje majke u Varaždinskoj 9. Razlika je samo što sam kuću duhova zapamtila kao gusto obraslu bršljanom, a taj bršljan Ranko ne spominje jer je već vjerojatno uništen. Rankova podjela djetinjstva na rano i kasno, odnosno sve do

1969. godine, čini seriju koja je objavljena i u koprivničkim novinama, barem većim dijelom. Dalje se tekst nastavlja opisom dječjih igara u otvorenom i zatvorenom prostoru s detaljnim opisom igračaka. U sljedećim poglavljima Pavleš govori o širenju svojih spoznaja koje su često ljubav prema priboru za pisanje, strast za skupljanjem, odnos prema snijegu, kupanju, vatri, ratnim dječjim igrama, a osobitom je s ljubavlju opisana kuja Meda koju su djeca ilegalno održavala na životu u kvartu pune dvije godine. Otužna priča koja govori da je otvorenje utočišta za životinje bez doma nužnost i da bi ga svako kulturno društvo trebalo otvoriti jer sa životinjama samo dijelimo ovaj planet i nismo gospodari svega.

U sljedećem bloku Pavleš opisuje detalje o akcijama u raznim dijelovima godine, uz obilježavanje rođendana i izvođenja raznih nepodopština zaigrane djece, odnos prema drugim ljudima i grupama, željezničkoj stanici i ostalom. Možda bi trebalo taj blok tematski bolje razdijeliti u opisu tog dijela djetinjstva, kada radijus spoznaja postaje sve veći, a dojmovi sve jači, osobito u duhovnoj sferi.

Sljedeća grupa odnosi se na razdoblje koje Pavleš naziva drugi čin djetinjstva. U njemu dojmivo opisuje svoje spoznaje o svijetu koji je postajao sve veći, a obuhvaćao je i zbivanja izvan kvarta. Taj blok svojim značajem znatno prelazi okvir Tarašćice i dio je povijesti Koprivnice u suvremenosti. Tu je bilo nužno da opiše svoje sjećanje na središte grada u koje je uključena i moja Marinkovićeva ulicu (danas Starčevićeva, a nekad davno Varaždinska kojom su prolazile grobne povorke, ali i limena glazba željezničara i vatrogasaca). Središte grada i njegova obilježja počeo je Pavleš upoznavati kada je bio učenik trećeg i četvrtog razreda osnovne škole. I ovaj se blok u nekim dijelovima poklapa s mojim sjećanjima iz vremena od 1948. do 1975., razdoblja kada sam bila vezana uz Koprivnicu kao stalno mjesto boravka moje obitelji, ali se u drugima jako razlikuje i bilo bi zanimljivo opisati te razlike i promjene. Pavleš oživljava moje sjećanja i na kioske gdje su se prodavale novine te Slavka Glavicu koji je bio najdugovječniji prodavač na kiosku. Bilo je nemoguće ne zamijetiti upornost njegove obitelji da zadrži tu djelatnost usprkos nastojanja Grada da i na tom području bude apsolutni gospodar. Potvrđujem da su do 1952. tiskovine prodavane i u dijelu današnje pivnice te da je jedno vrijeme ta vrsta trgovine bila i u kući gdje je trgovinu vodila gđa Pačić, udovica trgovca kolonijalnom robom. Nakon rušenja tu je u maloj baraki bio odvjetnički ured Ivice Vrapca. Kiosci na Tarašćicama bili su važan dio opskrbe dok ih nisu potisnule nove moderne trgovine u već dobro popunjenom i izgrađenom kvartu, u kojem se živjelo gradski za razliku od ruralnog dijela gdje je život i dalje imao obilježja seoskog. Ovdje je vjerno opisana i Pavlešova ljubav prema stripovima. Zanimljivo je da sam i ja sklonost prema stripovima njegovala punih trideset godina svojeg života. Isto bih mogla reći i za Pavlešovu sklonost za čitanjem, s tom razlikom što sam čitala sve do čega sam mogla doći, a Pavlešov ulazak u svijet knjiga ipak je donekle usmjerio njegov otac koji je svoju biblioteku podijelio na nekoliko dijelova s obzirom na korisnike. Što se tiče vrtića, odnosno obdaništa u Basaričekovoj ulici, sjećam se te kuće iz vremenu kada je bila isključivo vlasništvo kotarskog veterinarara Wodehnala, koji ju je i sagradio u stilu secesije te izolirao od susjeda. Bila je doista izdvojeni posjed nalik na slavonsko-srijemski feud. Prekrasne ruže u prostoru između pročelja zgrade koje je nalikovalo na pticu raširenih krila i ceste naglašavale su izoliranost ovoga trnovitoga grada od okoline. No travnjak i voćnjak iza kuće bili su dostupni nama djeci pa smo micali letve s drvenih ograda vrtova i stvarali tajne prolazne s ceste do naših igrališta za koje odrasli nisu znali. No život stanara te kuće nije bio sretan. Vlasnici koja je bila Čehinja umrla je dijete, a onda i suprug pa je njezina otuđenost u sredini u kojoj nije odrastala i čiji jezik nije dobro znala bila očita, osobito zato što kao protestantkinja nije pripadala katoličkom krugu koji se formirao oko obližnjeg ženskog samostana. Ni ona ni kuća nisu prošle dobro. Kuću je 1941. zaposjela njemačka komanda, ostavivši vlasnici samo sjeverni dio. Njezina odvojenost nastavila se poslije 1945., kada je veći dio kuće pretvoren u jaslice, a onda i u prvi koprivnički dječji vrtić, vrlo potreban zbog zapošljavanja žena koje su došle raditi u Koprivnicu sa sela, čak i iz drugih krajeva Hrvatske. Udovica Wodehnal izgubila je svoj mir, a onda je njezin dio kuće od Grada kupio privatnik koji je i građevinski nastojao odijeliti svoj dio kuće od dječjeg vrtića. Kuća je tako izgubila cjelovitost pa ni nakon iseljenja vrtića nije vratila svoju ljepotu, a njezine bogate kaljeve peći kupljene u tvornici Zsolnaj u Pečuhu i namještaj od najbolje hrvatskine iseljeni su iz Basaričekove 10 te im se gubi trag, odnosno barem ja ne znam gdje su završili. Wodehnalovi su bili pokopani na groblju sv. Duha, ali ne znam postoji li još njihov grob.

U dijelu gdje opisuje svoja opažanja o školi nedostaju detaljni opisi nastavnika, što je Pavleš mogao dati, ali nije imajući vjerojatno razlog takvog pristupa školi koja je bila u njegovu kvartu. Pavleš žestoko brani svoj kvart kao mjesto dobrog i sadržajnog odrastanja suprotstavljajući se time onima koji su ga smatrali zatvorom. No žali za radoznalošću kojom je pratio zbivanja u svom djetinjstvu. Žali i za osjećajem dugog vremena koje se izgubi kada se izađe iz djetinjstva. Žali i za gubitkom osjećaja osobnosti svakog doživljaja. Mislim da nitko dosad nije ukazao na posebnost ovoga razdoblja koje je važno u formiranju svake osobe koja je jedinstvena, ali zajedničko djetinjstvo stvara određenu vrstu dječjeg teritorijalnog identiteta.

Sljedeće poglavlje sadrži Pavlešov pogled na kvart danas. To je tužbalica na vrijeme poslije 1970., ali sa spoznajom da se i u Koprivnici može živjeti po vlastitoj mjeri i na svoj način. Kvart je danas potpuno izgrađen i ne može biti novih umetaka, a osjeća se i glad za novim prostorom za igrališta, kao kada je bilo slobodnog prostora za nevezanu igru. Možda bi neko drugo dijete trebalo opisati razvoj kvarta od 1970. do 1991., odnosno kakav je život u kvartu danas. Pavlešovo sjećanje na ovo razdoblje vrlo je oskudno u odnosu na doba njegova djetinjstva do 1970. godine. Žali za vremenom kada je cijeli kvart, a i širi prostor, bio mjesto svakodnevnog boravka djece sa zaključkom da se do danas sve promijenilo te da je »duša kvarta ostarjela«. Monografija je prepuna fotografija iz albuma obitelji koje su tu živjele, a zanimljivi su i Pavlešovi crteži te tlocrti koji nam omogućuju da knjizi pristupimo studijski. Na to nas potiču i prilozi drugih autora koje je Pavleš privolio da objave u monografiji svoja sjećanja na kvart, a onda je privučen ciljem koji si je zacrtao proširio to i na autore izvan Koprivnice pa je spomenuo nekoliko svjetskih autora koji su pisali o svojem djetinjstvu. No Pavleš djelo ne završava time. On važan dio knjige na kraju posvećuje iskazivanju potrebe da djetinjstvo treba biti slobodno, povezano s prirodom i spontano. Ono se odvija polako i u tom je dobu važno sve što se zbiva u okolici. Kada prođe, djetinjstvo je bespovratno izgubljeno, ali sjećanja su živa do duboko u starost. Moje je subjektivno mišljenje kako bi bilo dobro da se i sve vrste povijesti, kako povijesti pojedinca tako i povijesti grada, stavljaju u međudnos vremena jer bi se tada i stranački život nekoga grada mogao bolje objasniti pa bi od toga imalo koristi i društvo širega prostora.

Moram priznati da se moja sjećanja iz djetinjstva jako razlikuju od Pavlešovih. Svoje djetinjstvo mogu podijeliti na ono do početka Drugoga svjetskog rata i na ono poslije tog razdoblja. To je raskrižje dobrim dijelom označeno nestankom građanskih obitelji s kojima smo do tada živjeli, kao i potpuno drugačijim životom poslije rata. Umjesto jačanja urbanizacije, proživjela sam poseljavanje grada jer je većina obitelji u Koprivnici hranila svinje kako bi došli do masti i nešto mesa. Susjedi su se rijetko družili, a stanovi su bili podijeljeni i dani na korištenje većem broju obitelji. Strah od budućnosti zamijenio je sretne božićne i uskršne blagdane. Cijeli je život postao nesiguran i obilježen svakidašnjom brigom za preživljavanje. Sve je bilo protkano strahom i gubicima, nepovratnim nestankom nekih ljudi, ali ne zbog premještanja u druga mjesta, nego zbog odvođenja u zatvore ili logore, a u ratu se to nastavilo. U vrijeme rata naše je djetinjstvo bilo znatno skraćeno i mi smo brzo odrastali, a iako nismo imali ni televizija ni drugih digitalnih sprava svakodnevno smo osjećali utjecaj politike na naš život. To je snažno utjecalo na naš karakter i ponašanje, ali i na svjetonazor.

Pavlešova knjiga je stoga optimistična i upućuje nas na zaključak da o djetinjstvu treba voditi računa i da djeci treba omogućiti samostalan i slobodan razvoj kako bi se razvili u bogate, samoinicijativne i prosperitetne ličnosti.

Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ

ROMANA MATANOVAC VUČKOVIĆ, PETAR MIŠEVIĆ, IVANA KANCELJAK, MATIJA KIKELJ, DOMINIK MIŠEVIĆ: UPRAVLJANJEM INTELEKTUALNIM VLASNIŠTVOM U ORGANIZACIJI - HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA, SVEUČILIŠTE SJEVER, SVEUČILIŠNI UDŽBENIK, ZAGREB, 2023., STR. 182

Prvo izdanje sveučilišnog udžbenika »Upravljanje intelektualnim vlasništvom u organizaciji« autorstvo je grupe autora (Romane Matanovac Vučković, Petra Miševića, Ivane Kanceljak, Matije Kikelj i Dominika Miševića) te izuzetno vrijedno jer upravo upravljanje intelektualnim vlasništvom postaje sve

aktualnija tema u organizacijama temeljenim na znanju i inovacijama. Koliko je bitno intelektualno vlasništvo, najbolje se može pokazati na primjeru brendiranja Hrvatske kao turističke destinacije u sve konkurentnijem svijetu te se u knjizi prikazuje i kao nezaobilazan koncept svakodnevnog poslovanja.

Autori su istaknuli kako su ovaj udžbenik namijenili prvenstveno studentima poslovne ekonomije i ostaloj poslovnoj zajednici, ali i svima koji se susreću s pravima intelektualnog vlasništva jer je na sažet način objašnjen koncept tog prava, kao i temeljna obilježja svakog od tih prava (patent, uporabni model, žig, industrijski dizajn, zemljopisne oznake, biljne sorte, poslovne tajne, autorska prava...). Knjiga obrađuje najvažnija zajednička i individualna obilježja pojedinih prava intelektualnog vlasništva, registracijske postupke zajedno s pripadajućim prikazima troškova, pretpostavke stjecanja i pravne zaštite. Vrlo vrijedan doprinos u ovom udžbeniku je pregled svih relevantnijih nacionalnih, europskih i međunarodnih pravnih izvora te strategija.

Udžbenik je moderno i pregledno koncipiran u 11 razrađenih poglavlja od uvodnih napomena o intelektualnom vlasništvu, preko propisa i institucija u tom području, patenata i uporabnih modela, žigova, industrijskog dizajna, o registriranim zemljopisnim oznakama i biljnim sortama do poslovnih tajni i autorskih prava. Knjiga se zaključuje zaštitama prava intelektualnog vlasništva u slučaju povrede te o raspolaganju tim pravima. Vrijedan prilog su i žigovi i znakovi Hrvatske gospodarske komore (Hrvatska kvaliteta i Izvorno hrvatsko) te postupak njihove dodjele. Zanimljivost je što se modernost koncepcije očituje u pretvaranju potpoglavlja u igru pitanja i odgovora, što podiže dinamiku i čitljivost, ali i olakšava pamćenje činjenica. Zapravo se unutar 11 glavnih poglavlja krije stotinjak pitanja i jasno strukturiranih odgovora koja, uz odlične, pregledne i jasne grafičke prikaze, može biti uzoran model budućim sveučilišnim udžbenicima.

Uredničku palicu drži Tomislav Galović, recenzenti su Igor Gliha i Siniša Petrović, dok su predstavnici izdavača – predsjednik HGK Luka Burilović te rektor Sveučilišta Sjever Marin Milković. Ovo prvo izdanje već je postalo nezaobilazna literatura publici koja se u svojem poslovanju susreće s intelektualnim tvorevinama jer se uspješne strategije upravljanja poduzećima temeljene na inovacijama (posebice poduzeća kreativnih i kulturnih industrija) te na promišljenim strategijama upravljanja intelektualnim vlasništvom.

Petar FELETAR

ANDRIJA BOGNAR: DEMOGRAFSKI RAZVOJ MAĐARA NA PODRUČJU DANAŠNJE HRVATSKE OD NAJRANIJIH VREMENA DO DANAS - DRUŠTVO MAĐARSKIH ZNANSTVENIKA I UMJETNIKA U HRVATSKOJ, ZAGREB, 2023., STR. 543

Vrijedna knjiga o temi koja do sada nije temeljito obrađena te koja predstavlja svojevrsno životno djelo akademika Andrije Bognara plod je gotovo dvadesetogodišnjeg praćenja demografskih kretanja Mađara u Hrvatskoj. Rukopis je autor pripremio na mađarskom jeziku te ga objavio 2020. pod naslovom »A magyarsag nepesedesi fejlodese Horvatorszag mai területen a legregibb idoktol maig«, a s obzirom na to da je prikazivao brojne neobjavljene podatke i vrijedan istraživački rad, izdavači su preveli i izdali zasebnu knjigu na hrvatskom jeziku.

Knjiga je koncipirana u 11 poglavlja od geografskih preduvjeta razvoja naselja, preko doseljavanja Mađara u srednjem vijeku, doba osmanske vladavine do najnovijih demografskih kretanja mađarskog stanovništva. Veći dio sadrži vrijedne dokumente o imenima mađarskih naselja u Baranji i Slavoniji te o brojnim nestalim naseljima. Određeni dokumenti prvi su put ugledali svjetlost dana, a prvi se put objavljuju i imena 334 nestalih i poginulih Mađara u Domovinskom ratu (1991. – 1995.), kao i više od 30 vrijednih povijesnih karata. Autoru je cilj bio pokazati uzroke zbog kojih su Mađari u velikom broju nestali s područja Hrvatske. Bavio se naseljavanjem Mađara na području današnje Hrvatske - u južnu Baranju, istočnu Slavoniju i zapadni Srijem na temelju povijesnih podataka, kao i promjenom njihova broja od vremena Arpadovića do danas. U knjizi su nabrojene značajne demografske promjene u 20. stoljeću kroz koje se ukazuje i na objektivne razloge procesa asimilacije Mađara u Hrvatskoj. Spomenimo i novije demografske podatke od 2011. do 2021. koji nam govore o drastičnom smanjenju broja

pripadnika mađarske manjine u Hrvatskoj na samo 10.315 osoba. Taj nam broj govori o odlasku stanovništva mlađe životne dobi, intenzivnoj asimilaciji, kao i vrlo nepovoljnoj starosnoj strukturi koja će trendove u sljedećem razdoblju još više ubrzavati.

Knjigu je uredio Laszlo M. Horvath, a izdana je uz potporu izdavača Društva mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj (DMZUH) te Mađarskog kulturnog društva »Any Endre« u Zagrebu, ali i Mađarskoj akademiji znanosti (čije je autor član) te Vijeća mađarske nacionalne zajednice Grada Zagreba. Recenzenti mađarskog izvornika su Patrik Tatrai i Dinko Šokčević, dok su recenzenti hrvatskog prijevoda Nenad Pokos i Denis Njari. Knjiga sadrži ukupno 543 stranice, 89 tabela i velik broj geografskih karata te je vrijedan doprinos i mađarskoj i hrvatskoj povijesti.

Akademik Bognar bio je naš ugledni sveučilišni profesor i međunarodno priznati znanstvenik, geograf, geomorfolog čiji su radovi često citirani u časopisu Podravina, a koji nas je napustio 26. travnja 2019. godine. U predgovoru knjige navodi kako se temom počeo intenzivnije baviti još 1997. u sklopu projekta »Demografski razvoj Mađara u Hrvatskoj« te je od tada do smrti s izuzetnom upornošću i predanošću prikupljao podatke koji su ukoričeni u ovoj vrijednoj knjizi. Predstavljena je hrvatskoj javnosti u Zagrebu 25. svibnja u Institutu Liszt (Mađarski kulturni centar), a akademiku Bognaru želja je tada bila da knjigu tada promovira akademik Dragutin Feletar.

Petar FELETAR

MIHAELA MESARIĆ, ZORAN TURK: BELI I ČRNI RUDARI – RUDARSTVO UGLJENA I NAFTE NA ŠIREM PODRUČJU MURSKOG SREDIŠĆA, GRAD MURSKO SREDIŠĆE, 2023., STR. 167

U nakladništvu Grada Murško Središće, u sklopu projekta »Energy tour« (Traditional energy industry based joint tourism development on the Hungarian and Croatian side of the tri-border area), iz tiska je izašla vrlo uspješna monografija, povijesno-geografska studija pod naslovom »Beli i črni rudari« kao hvalevrijedan doprinos poznavanju međimurske industrijske povijesti, razvoju industrijske baštine te kreiranju novog turističkog proizvoda. Knjiga predstavlja povijest rudarstva, prvenstveno nafte i ugljena, sjeverne Hrvatske, ali i temeljni koncept budućih turističkih i kulturnih projekata koji su iznikli iz rudarske baštine. Ova monografija o rudarstvu na širem području Murskog Središća na znanstveni, ali i popularan način obrađuje povijest rudarenja ugljena i nafte, tehnologije rudarenja, život rudara i rudarke, utjecaj rudarstva na razvoj Murskog Središća, cijenu u obliku ozljeda i bolesti, kao i geoprostorna obilježja šireg područja Murskog Središća iz aspekta rudarstva.

Nakon uvodnih riječi gradonačelnika Murskog Središća Dražena Srpkca te urednika Zorana Turka knjiga započinje poviješću rudarstva. U devet potpoglavlja detaljnije su obrađeni počeci razvoja rudarenja, eksploatacija nafte i ugljena, Peklenica od 1856. do zatvaranja šezdesetih godina 20. stoljeća i drugi međimurski ugljenokopi. Zatim su pregledno opisani tehnologija, rudari i rudarke, demografski i infrastrukturni rast, kao i društveni, kulturni i sportski život vezan uz rudarstvo. Opisan je velik tehnološki procvat Međimurja ponajviše zbog kompleksne tehnologije rudnika. Drugo veće važno poglavlje govori o geoprostornim obilježjima šireg područja Murskog Središća s aspekta rudarstva. Unutar sljedećih dvanaest potpoglavlja objašnjavaju se geološko-geomorfološki okvir, antropogeni oblici, geomorfološki procesi te druga obilježja kao dio rudarske geobaštine. Na samom kraju je navedeno sedamdesetak citiranih jedinica literature, kao i vrijedan popis izvorne arhivske građe i drugih izvora. Priloženi su i sažeci na hrvatskom, mađarskom, njemačkom i engleskom jeziku.

Autori monografije su stručna voditeljica Međimurske prirode – Javne ustanove za zaštitu prirode Mihaela Mesarić, koja je na temi geomorfologije Međimurja doktorirala na Geografskom odsjeku PMF-a u Zagrebu, te Zoran Turk, ravnatelj Centra za kulturu Rudar i predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu, koji je ujedno i urednik knjige. Recenzenti su pokojni akademik Dragutin Feletar (autor brojnih radova o Peklenici i industriji Međimurja) te profesori Hrvoje Gračanin (Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu) i Nenad Buzjak (pročelnik Geografskog odsjeka PMF-a u Zagrebu). Knjiga je bogata fotografiskim (mahom vrijednim crno-bijelim arhivskim fotografijama) i drugim grafičkim prilozima, a dizajn potpisuje Tomislav Brozović (grafičko uređenje i prijelom).

Vrijedna monografija predstavljena je javnosti 15. svibnja 2023. u Centru za kulturu Rudar kada je za sve uzvanike bio osiguran besplatni primjerak. Knjiga je jedna od rijetkih koja obrađuje problematiku rudarenja na području Republike Hrvatske te je svojevrsan spomenik svim junacima koji su u jamama ostavili zdravlje i život za boljitak svoje obitelji, svoga grada i Međimurja. Time se upravo rudarstvo utkalo u naš identitet. U zadnjim rečenicama knjige u sklopu recenzije pokojnog akademika Dragutina Feletara navodi se: »Ova knjiga je otrgla od zaborava prebogatu i prevažnu naftašku i ugljenarsku djelatnost u Međimurju te monografija predstavlja značajan prinos ekonomskoj i ekohistoriji Međimurja i Hrvatske.«

Petar FELETAR